

## Budgettaire bijlage coalitieakkoord

Voor de budgettaire verwerking van het coalitieakkoord zijn alle bedragen in de tabellen uit deze bijlage leidend. De uitgavenreeksen zijn inclusief de benodigde uitvoeringskosten. Mutaties in deze budgettaire bijlage zijn ten opzichte van de huidige begrotingsstanden (Miljoenennota 2022 inclusief Nota van Wijzigingen).

Ombuigingen uit het coalitieakkoord zullen direct op de departementale (meerjaren-) begrotingen worden verwerkt. Intensiveringen (inclusief uitvoeringskosten) uit het coalitieakkoord worden op de Aanvullende Post gereserveerd. De overheveling van de middelen van de Aanvullende Post aan de begrotingen vindt plaats nadat concrete en doelmatige bestedingsvoorstellen zijn uitgewerkt. De overheveling vanaf de Aanvullende Post wordt voorgelegd aan het parlement met een begrotingswet.

**Tabel 1. Samenvatting financieel beeld**

In mln. euro's, + is saldooverslechterend	2022	2023	2024	2025	Struc
Uitgaven	6.533	15.898	24.829	27.853	12.840
w.v. ombuigingen*	325	345	18	-1.176	-5.886
w.v. intensiveringen	6.208	15.553	24.811	29.029	18.726
Lasten	8	1.375	1.430	1.679	470
w.v. lastenverlichting	8	5.056	5.916	7.007	8.800
w.v. lastenverzwaring	0	-3.680	-4.486	-5.328	-8.329
<b>Totaal</b>	<b>6.541</b>	<b>17.273</b>	<b>26.259</b>	<b>29.532</b>	<b>13.310</b>

\*Een aantal ombuigingen op het terrein van de zorg begint met een intensivering in de eerste jaren om daarna in latere jaren een besparing te realiseren.

Tabel 2 laat de beleidsmatige lastenontwikkeling (BLO) zien. De afgelopen jaren is er discussie geweest over verschillende definities rondom de beleidsmatige lasten. Daarom wordt sinds Miljoenennota 2021 samen met het CPB een nieuwe gezamenlijke definitie van de beleidsmatige lasten gehanteerd. Het uitgangspunt van de blo is om de lasten toe te rekenen aan het moment van beleidswijziging (transactiebasis), gecorrigeerd voor anticipatie effecten. Dit sluit het beste aan bij de belevingswereld van burgers en bedrijven. In dit coalitieakkoord zijn alle andere tabellen op emu-basis in prijspeil 2021 opgesteld. Dit sluit het beste aan voor het weergeven van de budgettaire effecten.

Bovenstaande verschillen in definities leiden dus tot op punten afwijkende cijfers tussen de lasten in tabel 2 en tabel 1. Ook wordt in tabel 1 enkel de lasteneffecten weergegeven van de maatregelen uit het coalitieakkoord, terwijl in tabel 2 ook de effecten van het coalitieakkoord + het basispad worden weergegeven. De tabellen zijn ondanks de verschillen wel aan elkaar te relateren. Zo laat tabel 1 zien dat de lasten als gevolg van de maatregelen in het coalitieakkoord in 2025 met 1,679 miljard euro (afgerond 1,7 miljard euro) dalen, dezelfde lastenverlichting van 1,7 miljard euro is ook te zien in 2025 in tabel 2 bij de regel BLO coalitieakkoord.

**Tabel 2. Beleidsmatige lastenontwikkeling (BLO)**

**Totaal coalitieakkoord (- = saldooverslechterend = lastenverlichting, in mld. euro's, standen\*)**

BLO totaal coalitieakkoord	2022	2023	2024	2025
<b>Totaal</b>	<b>0</b>	<b>-1,5</b>	<b>-1,6</b>	<b>-1,7</b>
w.v. burgers	0	-2,6	-2,7	-2,8
w.v. bedrijven	0	0,9	1,0	1,0
w.v. buitenland	0	0,2	0,2	0,2

**Basispad + coalitieakkoord (- = saldooverslechterend = lastenverlichting, in mld. euro's., standen\*)**

BLO basispad + coalitieakkoord	2022	2023	2024	2025
<b>Totaal</b>	<b>2,0</b>	<b>5,6</b>	<b>6,6</b>	<b>8,1</b>
w.v. burgers	-1,4	0,3	0,9	1,8
w.v. bedrijven	3,3	5,1	5,5	6,0
w.v. buitenland	0	0,2	0,2	0,2

\* Door afronding op miljarden kan er een verschil ontstaan in optelsommen van hooguit 200 miljoen.

## Uitgaven

Tabel 3 laat de meerjarige horizontale ontwikkeling zien inclusief het coalitieakkoord. Als basispad is uitgegaan van de stand Miljoennota 2022 (inclusief Nota van Wijzigingen) en exclusief de uitgaven aan coronagelden en exclusief de loon- en prijsontwikkeling.\*

**Tabel 3. Meerjarige horizontale ontwikkeling inclusief coalitieakkoord\*\***

netto-uitgaven, in mln.	2022	2023	2024	2025	2026	Struc
Sociale Zekerheid	<b>86.974</b>	<b>88.554</b>	<b>91.385</b>	<b>95.206</b>	<b>96.719</b>	
w.v. coalitieakkoord	195	709	2.060	4.333	4.390	4.537
Zorg	<b>88.398</b>	<b>90.763</b>	<b>92.282</b>	<b>93.152</b>	<b>94.549</b>	
w.v. coalitieakkoord	785	1.496	1.226	43	-782	-4.519
Onderwijs, Cultuur en Wetenschap	<b>45.605</b>	<b>48.487</b>	<b>49.846</b>	<b>49.425</b>	<b>49.547</b>	
w.v. coalitieakkoord	2.255	3.360	4.910	4.380	4.570	4.700
Gemeentefonds en Provinciefonds	<b>39.597</b>	<b>40.508</b>	<b>41.959</b>	<b>42.758</b>	<b>41.568</b>	
w.v. coalitieakkoord	1.050	3.199	3.981	3.764	1.367	1.300
Internationale samenwerking en RRF	<b>15.348</b>	<b>14.218</b>	<b>14.668</b>	<b>15.483</b>	<b>16.051</b>	
w.v. coalitieakkoord	321	-1.167	-1.156	-944	-744	556
Defensie (incl. DMF)	<b>12.838</b>	<b>13.996</b>	<b>16.061</b>	<b>16.075</b>	<b>14.668</b>	
w.v. coalitieakkoord	500	1.900	4.100	4.200	3.000	3.000
Justitie en Veiligheid	<b>14.404</b>	<b>14.253</b>	<b>14.513</b>	<b>14.531</b>	<b>14.308</b>	
w.v. coalitieakkoord	632	1.110	1.480	1.602	1.350	1.400
Infrastructuur en Waterstaat (incl. MF en DF)	<b>10.619</b>	<b>13.187</b>	<b>12.997</b>	<b>13.435</b>	<b>12.787</b>	
w.v. coalitieakkoord	425	2.207	3.024	3.424	2.749	1.524
Economische Zaken en Klimaat	<b>2.416</b>	<b>3.759</b>	<b>5.144</b>	<b>6.397</b>	<b>9.119</b>	
w.v. coalitieakkoord	0	1.114	2.560	4.206	6.723	57
Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (incl. SG, HCvS, KR en BES-fonds)	<b>8.223</b>	<b>7.460</b>	<b>7.466</b>	<b>7.336</b>	<b>7.103</b>	
w.v. coalitieakkoord	80	541	591	591	291	39
Financiën	<b>7.756</b>	<b>7.003</b>	<b>6.468</b>	<b>6.618</b>	<b>6.312</b>	
w.v. coalitieakkoord	53	77	95	99	14	14
Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (incl. DGF)	<b>1.771</b>	<b>2.153</b>	<b>2.659</b>	<b>2.893</b>	<b>4.614</b>	
w.v. coalitieakkoord	38	753	1.358	1.556	3.370	100
Nationaal Groeifonds	<b>2.132</b>	<b>3.171</b>	<b>4.210</b>	<b>4.230</b>	<b>3.219</b>	
w.v. coalitieakkoord	0	0	0	0	0	0
Aanvullende post	<b>2.876</b>	<b>2.448</b>	<b>2.096</b>	<b>1.726</b>	<b>1.776</b>	
w.v. coalitieakkoord	200	600	600	600	600	133
Algemene Zaken en De Koning	<b>125</b>	<b>120</b>	<b>122</b>	<b>122</b>	<b>124</b>	
w.v. coalitieakkoord	0	0	0	0	0	0
<b>Totaal</b>	<b>339.081</b>	<b>350.081</b>	<b>361.875</b>	<b>369.386</b>	<b>372.463</b>	

\*De begrotingsstanden Gemeentefonds, Provinciefonds en Internationale samenwerking zijn in lopende prijzen. De overige begrotingsstanden zijn op prijspeil 2021. De reserveringen voor loon- en prijsbijstelling en de middelen voor het financieren van de staatschuld (begrotingshoofdstuk 9A), zijn niet meegenomen in bovenstaande tabel.

\*\*Om de horizontale ontwikkeling inzichtelijk te maken zijn de uitgavenreeksen uit het coalitieakkoord afgezet tegen de begroting van het beleidsverantwoordelijke ministerie. Voor sommige reeksen geldt dat de middelen bestemd zijn voor meerdere departementen, de reeks is in dit geval toebedeeld aan het departement dat naar verwachting de meeste middelen uit deze reeks zal ontvangen. De reeks voor Werk aan Uitvoering is toebedeeld aan de Aanvullende Post. Hiervoor kan op dit moment nog geen verdeling worden gemaakt.

netto-uitgaven, in mln.	2022	2023	2024	2025	2026	Struc	Jaar
<b>Sociale Zekerheid</b>	<b>86.974</b>	<b>88.554</b>	<b>91.385</b>	<b>95.206</b>	<b>96.719</b>		
w.v. Basispad	86.779	87.845	89.325	90.873	92.329		
w.v. Coalitieakkoord	195	709	2.060	4.333	4.390		
k. Kinderopvang werkenden (95% + loslaten kgu)	3	43	207	1.662	1.979	2.227	2035
k. Kinderopvang werkenden (uitvoeringskosten)	16	16	17	54	36	22	2029
l. Verhogen WML (en vereenvoudiging huurtoeslag)			900	1.400	1.400	1.400	2025
n. Envelop arbeidsmarkt, armoede en schulden	100	250	500	500	500	500	2024
n. Besparing LKV jeugd vanaf 2026					-250	-250	2026
n. Leven lang leren (4 x 125 mln.)		125	125	125	125	0	2027
n. Bescherming arbeidsmigranten (cie. Roemer)	10	30	60	60	60	60	2024
n. Kostendelersnorm		64	64	65	66	74	2048
n. Loondoorbetaling bij ziekte		2	3	278	280	310	2060
n. Ouderschapsverlof van 50% naar 70%	66	179	184	189	194	194	2026

- In stappen verhogen we de vergoeding van de kinderopvang naar 95% voor werkende ouders. De toeslag wordt daarnaast direct uitgekeerd aan kinderopvanginstellingen zodat ouders niet meer worden geconfronteerd met hoge terugvorderingen. Ouders betalen alleen nog een kleine eigen bijdrage. Vanaf 2023 wordt de koppeling gewerkte uren (kgu) losgelaten.
- Een wettelijk minimumuurloon wordt ingevoerd op basis van een 36-urige werkweek. Daarnaast wordt het wettelijk minimumloon stapsgewijs verhoogd met 7,5%. We houden de koppeling met de uitkeringen in stand (behoudens de AOW). Ouderen worden ontzien via een hogere ouderen korting. Tegelijkertijd hervormen en vereenvoudigen we de huurtoeslag door de maximale huurgrens af te schaffen en over te stappen naar een systeem van normhuren op basis van inkomen. We zorgen dat iedereen deze hervorming kan dragen, met name de laagste inkomens. Elementen die hierbij worden betrokken, zijn: de eigen bijdrage (basishuur), de minimale leeftijd, de maximale huurgrens als criterium, de servicekosten in de berekening van de huurtoeslag en een overgang naar genormeerde huur in 2 jaar. De uitvoering wordt nader vormgegeven door het kabinet.
- Met de envelop arbeidsmarkt, armoede en schulden wordt 500 miljoen euro structureel gereserveerd.
- Naar aanleiding van het pensioenakkoord is afgesproken om het lage inkomensvoordeel (LIV) af te schaffen. Het nog uit te werken alternatieve instrument, een loonkostenvoordeel (LKV) voor jongeren, wordt niet ingevoerd. Het LIV wordt afgeschaft per 2025. Door de systematiek van de regeling (uitbetaling één jaar later) is de eerste besparing in 2026.
- Tot en met 2026 wordt 500 miljoen euro voor *Leven Lang Leren* beschikbaar gesteld.
- Voor de opvolging van het rapport van het Aanjaagteam Bescherming Arbeidsmigranten wordt structureel 60 miljoen euro gereserveerd.
- De leeftijdsgrens voor de kostendelersnorm in de Participatiewet, IOAW, IOAZ, Anw en Toeslagenwet wordt verhoogd naar 27 jaar. Dit betekent dat inwonende jongvolwassenen tot 27 jaar niet langer meetellen als kostendeler voor de uitkering van huisgenoten. Hiervoor wordt een wetswijziging ingediend bij het parlement. De verhoging van de leeftijdsgrens is voorzien met ingang per 1 januari 2023.
- Bij ziekte is de inzet primair gericht op herstel en terugkeer van de werknemer. Om de loondoorbetaling bij ziekte te verbeteren, richt de re-integratie zich in het tweede jaar – in lijn met het SER-akkoord – in principe op het tweede spoor, waarbij de instroom in de WIA zoveel mogelijk wordt beperkt. Hiervoor wordt structureel 310 miljoen euro gereserveerd.
- Het uitkeringspercentage van de WAZO (Wet arbeid en zorg) betaald ouderschapsverlof wordt per 2 augustus 2022 (bij inwerkingtreding van de wet) verhoogd van 50% naar 70% van het dagloon, met als maximum 70% van het maximum dagloon.

netto-uitgaven, in mln.		2022	2023	2024	2025	2026	Struc	Jaar
<b>Zorg</b>		<b>88.398</b>	<b>90.763</b>	<b>92.282</b>	<b>93.152</b>	<b>94.549</b>		
w.v. Basispad (exclusief loon- en prijsbijstelling, inclusief zorgtoeslag)		87.613	89.267	91.056	93.109	95.330		
w.v. Besluitvorming RA		785	1.496	1.226	43	-782	-4.519	2052
<b>Investeren in pandemische paraatheid van Nederland</b>								
p2.	Envelop pandemische paraatheid (o.a. ic-opstapeling, leveringszekerheid)	180	240	300	300	300	300	2024
p2.	Eén tegen eenzaamheid	10	10	10	10		0	2026
p2.	Opleidingsakkoord: gerichte waardering zorg-medewerkers	50	50	50			0	2025
<b>Preventie</b>								
p1.	Preventieakkoord	60	60	60	60		0	2026
p1.	Volksziektes: Onderzoek en aanpak Alzheimer, obesitas en kanker		100	100	100		0	2026
p1.	Sportstimulering	25	25	25	25	25	25	2022
p1.	Suicide preventie	2	2	2	2	2	2	2022
p1.	Valpreventie bij 65-plussers		35	-10	-30	-38	-75	2031
<b>Verbeteren houdbaarheid van de zorg</b>								
p1.	Passende zorg als norm (enkel bewezen effectieve zorg) in Zvw	40	50	60	60	30	-1.140	2037
p1.	Doelmatige inkoop geneesmiddelen en medische technologie		-15	-35	-50	-65	-130	2032
p1.	Standaardisatie gegevensuitwisseling		200	400	200	200	-340	2029
p1.	Stimuleren anderhalvelijnszorg						-50	2027
p1.	Standaardisatie inkoop- en verantwoordingszorg Zvw			-30	-30	-30	-30	2024
p1.	Juiste zorg op de juiste plek		380	380	280	180	-300	2028
p1.	Sturing op doelmatigheid via de tarieven			-120	-140	-147	-147	2026
p1.	Integraal Zorgakkoord	80	-295	-572	-886	-1.281	-1.489	2027
p1.	Versterking organisatiegraad basiszorg	5	50	40	35	20	0	2027
p1.	Meer tijd voor huisartsen		4	8	12	48	120	2028
p1.	Overhevelen behandeling en geneesmiddelen van Wlz naar Zvw				-170	-170	-170	2025
p1.	Verplichten meerjarige contracten en budgetafspraken in de ouderenzorg			-70	-135	-70	-70	2026
p1.	Verplichten meerjarige contracten en budgetafspraken in de ghz/ggz			-55	-110	-65	-65	2026
p1.	Scheiden wonen en zorg	200	160	120	80	40	-1.200	2052
p1.	Niet doorgaan Integrale Vergelijking verpleeghuiszorg	220	320	430	540	760	760	2026
p1.	Dekking Niet doorgaan Integrale Vergelijking verpleeghuiszorg	-220	-320	-430	-540	-760	-760	2026
p1.	Herinterpretatie Kwaliteitskader verpleeghuiszorg	0	0	-100	-200	-350	-350	2026
p1.	Eigen bijdrage huishoudelijke hulp		10	10	-80	-80	-80	2025
<b>Additionele investeringen</b>								
p1.	Eigen risico gelijk houden tot en met 2025 en andere vormgeving van het eigen risico voor de medisch specialistische zorg		223	449	477	479	479	2026
p1.	Eigen risico totaaleffect		-40	-75	-79	-41		
p1.	Stimuleren van wooncombinaties van jongeren en ouderen		10	20	30	40	50	2027
p1.	Verbeteren palliatieve zorg	10	20	30	40	50	0	2027
p1.	Respijtzorg	10	10	10	10	10	10	2022
p1.	Woon-zorg combinaties en stimulering langer thuis wonen	37,5	75	87,5	100		0	2026
p1.	Onbeperkt meedoen		5	5	5	5	5	2023
p1.	Dak- en thuislozen	65	65	65	65	65	65	2022

Overige								
p1. Kansrijke start	10	23	23	23	23	23	2023	
p1. Prenatale screening		38	38	38	38	38	2023	
a. Rapporteur verslaving	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	2022	
Overboekingen naar andere departementen								
i. Maatschappelijke diensttijd (naar OCW)	(95)	(95)	(95)	(95)	(95)	(95)	2026	

### Investeren in pandemische paraatheid van Nederland

- Voor pandemische paraatheid, waaronder ic-opschaling, leveringszekerheid, en een verbetering van (het stelsel voor) de publieke gezondheid wordt structureel 300 miljoen euro gereserveerd.
- Ter continuering van het programma 'Een tegen eenzaamheid' wordt tot en met 2025 jaarlijks 10 miljoen gereserveerd.
- In 2022-2024 wordt jaarlijks incidenteel 50 miljoen euro beschikbaar gesteld ten behoeve van een opleidingsakkoord voor een gerichte waardering van zorgmedewerkers.

### Preventieakkoord

- Voor het Preventieakkoord wordt t/m 2025 jaarlijks 60 miljoen euro gereserveerd.
- Voor onderzoek en aanpak van Alzheimer, obesitas en kanker wordt 300 miljoen euro gereserveerd, zowel ten behoeve van volwassenen als van kinderen.
- Vanaf 2022 is structureel 25 miljoen euro beschikbaar voor het stimuleren van sport en bewegen in het kader van het bevorderen van de gezondheid (inclusief Thialf).
- Voor suïcidepreventie wordt structureel 2 miljoen euro gereserveerd. Dit is aanvullend op de standaard instellingssubsidie van 5,7 miljoen euro per jaar.
- Gemeenten krijgen de taak om valpreventieprogramma's aan te (laten) bieden voor hun inwoners van 65 jaar en ouder. Hiervoor zijn investeringen nodig in opsporing en screening en het ontwikkelen en aanbieden van valpreventieprogramma's.

### Verbeteren houdbaarheid van de zorg

- De sturing op effectieve zorg in het basispakket wordt versterkt. Hiertoe wordt grootschalig geïnvesteerd in effectiviteitsonderzoek. De capaciteit en bevoegdheden van uitvoerders en toezichthouders worden uitgebreid om te borgen dat de vertaalslag van onderzoeksresultaten naar de praktijk wordt gemaakt.
- De prijsonderhandelingen over dure, nieuwe geneesmiddelen worden uitgebreid naar alle middelen met verwachte jaarlijkse uitgaven boven 10 miljoen euro. Voor dure hulpmiddelen en medische technologie wordt na analyse van de verwachte effecten de keuze gemaakt tussen centrale prijsonderhandelingen of inzet op gecoördineerde inkoop.
- De gegevensuitwisseling in de zorg wordt gestandaardiseerd. Er wordt gekeken naar de meest doelmatige modaliteit.
- Een verschuiving van complexe medisch specialistische zorg (msz) naar de 'basis-msz' (anderhalvelijnszorg) wordt gestimuleerd door de introductie van een nieuwe betaaltitel en door de vrijblijvendheid van het meekijkconsult weg te nemen.
- De niet-concurrentiële inkoop- en verantwoordings-eisen aan zorgaanbieders worden gestandaardiseerd.
- De hoog-complexe zorg wordt versterkt door te sturen op meer concentratie. Hiervoor wordt financiering en/of regulering aangepast om tot de gewenste verplaatsing van zorg te komen.<sup>1</sup> Er wordt rekening gehouden met een transitieperiode van vijf jaar.
- Om doelmatigheid te bevorderen wordt ingezet op tariefstelling, door normatieve elementen toe te voegen in sectoren waar vaste of maximumtarieven worden gehanteerd.
- Met alle zorgsectoren in de Zvw wordt een integraal hoofdlijnenakkoord afgesloten voor de periode vanaf 2023 (de huidige akkoorden lopen tot en met 2022). Hierin worden afspraken

<sup>1</sup> Conform Zorgkeuzes in Kaart maatregel 38A.

gemaakt over zorginhoud en de budgettaire kaders. De zorginhoudelijke afspraken zien in ieder geval op het substantieel terugdringen van regeldruk, verminderen van ongecontracteerde zorg, substitutie, samenwerking en gepast gebruik. Beoogd wordt ook afspraken te maken over het afschaffen van particuliere keurmerken; dit kan naast de Zvw een uitgaven-beperkend effect hebben in de Wlz en het sociaal domein. De transformatiemiddelen worden opnieuw beschikbaar gesteld ter ondersteuning van de zorginhoudelijke afspraken tot en met 2026, met een extra intensivering in 2022, alvorens deze in 2027 komen te vervallen.

- De organisatiegraad in de basiszorg wordt versterkt met een programma voor de (door)ontwikkeling van lokale en regionale nulde- en eerstelijnsorganisaties. Er wordt ingezet op betere samenwerking juist ook in aansluiting met het sociaal domein. Daarnaast wordt een landelijke expertisestructuur ingericht om de basiszorg te ondersteunen met informatie en advies. Deze versterking ondersteunt de afspraken in het Integraal Zorgakkoord. Daarom worden extra middelen gereserveerd t/m 2026.
- Aanvullende ruimte wordt beschikbaar gesteld om huisartsen op te leiden. Dit draagt eraan bij dat huisartsen meer tijd kunnen besteden aan het patiëntencontact. In de raming wordt rekening gehouden met hogere zorguitgaven die hieruit resulteren.
- Voor de helft van de Wlz-cliënten komen behandelvormen ten laste van de Wlz. Voor de andere helft van die cliënten komen deze behandelingen ten laste van de Zvw. Deze rechtsongelijkheid wordt opgeheven door de aanspraak voor alle Wlz-cliënten gelijk te trekken. De aanspraak mondzorg blijft behouden in de Wlz.
- Voor de ouderenzorg wordt een verplichting ingesteld tot meerjarige contracten met budgetafspraken, afgesloten tussen Wlz-uitvoerders en zorgaanbieders, gecombineerd met een meerjarige contracteerruimte. Dit geeft zorgaanbieders meer financiële zekerheid, waardoor meer externe inhuur in vaste dienst kan worden genomen.
- Voor de gehandicaptenzorg en geestelijke gezondheidszorg wordt een verplichting ingesteld tot meerjarige contracten met budgetafspraken, afgesloten tussen Wlz-uitvoerders en zorgaanbieders, gecombineerd met een meerjarige contracteerruimte. Dit geeft zorgaanbieders meer financiële zekerheid, waardoor meer externe inhuur in vaste dienst kan worden genomen.
- Zorgkantoren gaan bij de inkoop sturen op extramurale leveringsvormen (VPT, MPT, pgb) zodat ouderen langer thuis kunnen wonen en in hun eigen omgeving oud kunnen worden. Er wordt in de jaren 2022 t/m 2026 in totaal 1,0 miljard euro gereserveerd om deze transitie op gang te brengen.
- De Integrale Vergelijking verpleeghuiszorg, een benchmark die de doelmatigheid bevordert door de prestaties van verpleeghuisinstellingen af te zetten tegen een vergelijkbare best presterende instelling gaat niet door. De keuze is gemaakt in te zetten op bovenstaande maatregelen.
- De afgelopen jaren is de personeelsbezetting in de verpleeghuiszorg sterk toegenomen dankzij de implementatie van het Kwaliteitskader (KWK) verpleeghuiszorg. Om tegen de achtergrond van de steeds krappere wordende arbeidsmarkt voor de zorg het KWK op de lange termijn houdbaar en uitvoerbaar te houden, vindt onder regie van het Zorginstituut een doorontwikkeling plaats. Er komt (meer) aandacht voor de inzet van innovatie en technologie en het gebruik van context gebonden, flexibele werkroosters (lichter dan in dienstrooster NZa). De overheid neemt een nadrukkelijker rol in met betrekking tot de kwaliteit van zorg. Zorginstituut Nederland wordt ten behoeve van de afdwingbaarheid verzocht om (in het verlengde van het lopende traject van ZINL met NZa over passende zorg) kwaliteit van zorg scherper te definiëren en transparantie hierover af te dwingen. De reeds van kracht zijnde wet Aanscherping toetsing voorgedragen kwaliteitsstandaarden (“noodremprocedure”) kan worden ingezet om te voorkomen dat de uitgaven substantieel stijgen als gevolg van een aanpassing van onderdelen van het Kwaliteitskader.
- Er komt een eerlijker bijdrage voor de huishoudelijke hulp in de Wmo, met landelijke normen en met oog voor betaalbaarheid van lage- en middeninkomens.

### **Additionele investeringen**

- De hoogte van het verplicht eigen risico blijft 385 euro tot en met 2025. Er wordt gewerkt aan een nieuw systeem van eigen betalingen per verrichting. Het budgettaire bedrag zoals in de tabel is daarbij leidend.
- Daarnaast is er een eigen risico effect van het totale pakket aan maatregelen met gevolgen voor de Zvw-uitgaven.
- Via een landelijke subsidieregeling worden intergenerationele woonvormen (tussen jongeren en ouderen) gestimuleerd. Studenten krijgen korting op hun huur in zo'n woonvorm. Het ingroeipad start met 10 miljoen euro per jaar totdat het structurele bedrag van 50 miljoen euro in 2027 is bereikt.
- De palliatieve zorg wordt verbeterd bijvoorbeeld door aan de subsidieregeling 'Palliatieve terminale zorg en geestelijke verzorging' voor versterking van hospices en ondersteuning van zorgnetwerken een tijdelijke impuls te geven.
- Om mantelzorgers beter te ondersteunen wordt voor respijtzorg structureel 10 miljoen euro gereserveerd.
- Voor stimulering van langer thuis wonen en woon-zorgcombinaties wordt een bedrag oplopend tot 100 miljoen euro in 2025 gereserveerd.
- Vanaf 2023 is structureel 5 miljoen euro beschikbaar voor het programma Onbeperkt meedoen. Hiermee wordt bijgedragen aan de uitvoering van het VN-verdrag voor mensen met een beperking.
- Vanaf 2022 wordt structureel 65 miljoen euro extra beschikbaar gesteld voor de brede aanpak van dak- en thuisloosheid.

### **Overig**

- Het bestaande programma Kansrijke start wordt in elke gemeente ingevoerd. Hiervoor wordt 23 miljoen euro structureel extra beschikbaar gesteld vanaf 2023.
- Voor de subsidieregeling NIPT komt jaarlijks 38 miljoen euro structureel beschikbaar, zodat UMC's in staat worden gesteld om de NIPT uit te voeren.
- Er komt een rapporteur verslaving.

### **Overboekingen naar andere departementen**

- Het programma Maatschappelijke diensttijd wordt overgeheveld naar de begroting van het ministerie van OCW.



netto-uitgaven, in mln.	2022	2023	2024	2025	2026	Struc	Jaar
<b>Onderwijs, Cultuur en Wetenschap</b>	<b>45.605</b>	<b>48.487</b>	<b>49.846</b>	<b>49.425</b>	<b>49.547</b>		
w.v. Basispad	43.350	45.127	44.936	45.045	44.977		
w.v. Coalitieakkoord	2.255	3.360	4.910	4.380	4.570		
i. Versterken onderwijskwaliteit (inclusief verhogen maatschappelijke diensttijd)	500	600	1.000	1.000	1.000	1.000	2024
i. Kansengelijkheid	200	300	900	1.000	1.000	1.000	2025
i. Leraren/schoolleiders	800	800	800	800	800	800	2022
i. Vervolgopleidingen/onderzoek	400	500	700	700	700	700	2024
i. NPO verlagen (230 mln.)		-230				0	2024
i. Fonds onderzoek en wetenschap (5 mld. in 10 jaar)	200	600	700	500	500	0	2032
i. Cultuur (inclusief musea) en media (struc 30 mln.)	150	200	200	200	200	200	2023
j. Afschaffen leenstelsel en invoering studiebeurs	5	90	110	180	370	1.000	2065
j. Tegemoetkoming leenstelsel		500	500			0	2025

- De maatregelen om de onderwijskwaliteit te versterken bestaan uit een structurele impuls voor basisvaardigheden, een structurele versterking van scholen met leerachterstanden, het gebruik van bewezen effectief lesmethoden, het continueren van de verbeteraanpak passend onderwijs en de inzet voor inclusief onderwijs, het onderbrengen van het voortgezet speciaal onderwijs bij de sector voortgezet onderwijs en bij/nascholing voor leraren en schoolleiders.
- De maatschappelijke diensttijd wordt ondergebracht bij OCW. De huidige middelen op de begroting van VWS worden overgeheveld. Het structurele bedrag van 95 miljoen euro wordt met 105 miljoen euro verhoogd tot 200 miljoen euro structureel.
- De maatregelen kansengelijkheid bestaan uit het versterken van de kwaliteit en het stimuleren van deelname van kinderen met een taalachterstand aan de vroeg- en voorschoolse educatie, het invoeren van de Rijke schooldag te beginnen op de scholen waar de nood hoogst is, het structureel maken van de subsidie voor brede brugklassen uit het NPO en het versterken van een goede combinatie van onderwijs en zorg.
- De maatregelen leraren en schoolleiders bestaan uit het dichten de loonkloof tussen basis-, en voortgezet onderwijs, het verbeteren van de arbeidsvoorwaarden voor schoolleiders, het structureel maken van de arbeidsmarkttoelage voor leraren op scholen met leerachterstanden, het ondersteunen van beginnende leraren en het verlagen van de werkdruk door de klassen te verkleinen of meer handen in de klas.
- De maatregelen vervolgopleidingen en onderzoek bestaan uit het verlagen van de werkdruk, het investeren in ongebonden onderzoek en ontwikkeling, het verbeteren van studentenwelzijn, het stimuleren van arbeidsmarkt relevante beroepsopleidingen en schakelprogramma's, een betere balans tussen eerste en tweede geldstroom, het versterken van de techniekhavo en kleinschalig vakonderwijs en het garanderen van een dekkend en passend aanbod van kleine studies.
- Uit het budget voor het Nationaal Programma Onderwijs (NPO) voor 2023 wordt 230 miljoen euro ingezet als dekking voor de tegemoetkoming leenstelsel.
- Voor een nog op te richten fonds voor onderzoek en wetenschap wordt incidenteel 5 miljard euro gereserveerd met als doel het inhalen van achtergebleven investeringen in onderzoek en verdere versterking van de onderzoeksinfrastructuur. Deze middelen worden ook ingezet voor het versterken van de kwaliteit van hoger onderwijs en wetenschap, verlagen van de werkdruk en ruimte voor ongebonden onderzoek.
- Voor cultuur, musea en media wordt structureel 200 miljoen euro gereserveerd. De investering in media is mede bedoeld voor het versterken van onderzoeksjournalistiek en lokale media.
- Met ingang van studiejaar 2023/2024 wordt het sociaal leenstelsel vervangen voor een basisbeurs. Een aanvullende beurs blijft behouden en de leenvoorwaarden blijven gelijk.
- Ter tegemoetkoming van studenten die te maken hebben (gehad) met het huidige leenstelsel wordt 1 miljard euro gereserveerd.

netto-uitgaven, in mln.	2022	2023	2024	2025	2026	Struc	Jaar
<b>Gemeentefonds en Provinciefonds</b>	<b>39.597</b>	<b>40.508</b>	<b>41.959</b>	<b>42.758</b>	<b>41.568</b>		
w.v. Basispad	38.547	37.309	37.978	38.994	40.201		
w.v. Coalitieakkoord	1.050	3.199	3.981	3.764	1.367		
b. Invulling accres (GF, PF en BCF)	723	1.070	1.931	2.191	1.000	1.000	2026
b. Jeugd conform advies CvW met aanvullende maatregelen		1.454	1.265	758	367	300	2027
b. Schrappen oploop opschalingskorting	10	420	570	715	0	0	2026
b. Overige dossiers medeoverheden	317	255	215	100	0	0	2026

- Om een **stabielere financiering voor de medeoverheden** te realiseren en hun autonomie te vergroten, wordt in de komende jaren een nieuwe financieringssysteem voor de periode na 2025 uitgewerkt, waarbij de mogelijkheid voor een groter eigen belastinggebied wordt betrokken. Daarbij worden ook alternatieven voor de OZB en MRB in de beschouwing betrokken. In de huidige kabinetsperiode zal de financiering van de medeoverheden grotendeels worden vormgegeven via de accres systematiek.
- Daarnaast wordt de oploop van de **opschalingskorting** deze kabinetsperiode geschrapt, krijgen de medeoverheden via een specifieke uitkering middelen voor de uitvoering van het klimaatbeleid, en wordt in lijn met de uitspraak van de commissie van wijzen additionele financiering voor jeugdzorg beschikbaar gesteld. Vanaf 2024 worden in aanvulling op de huidige hervormingsagenda extra beleidsmaatregelen in de jeugdzorg genomen; in 2024 wordt 100 miljoen euro extra bespaard en vanaf 2025 structureel 0,5 miljard euro. Daarbij kan gedacht worden aan (een combinatie van) normeren van de behandelduur of het introduceren van een eigen bijdrage.

netto-uitgaven, in mln.	2022	2023	2024	2025	2026	Struc	Jaar
<b>Internationale samenwerking en RRF</b>	<b>15.348</b>	<b>14.218</b>	<b>14.668</b>	<b>15.483</b>	<b>16.051</b>		
w.v. Basispad	15.027	15.385	15.824	16.427	16.795		
w.v. Coalitieakkoord	321	-1.167	-1.156	-944	-744		
r. Ontwikkelingssamenwerking (incl. opvang/migratie)	300	300	300	500	500	500	2025
r. Postennetwerk en mensenrechtenfonds	21	33	44	56	56	56	2025
s. Inzet Europees herstelfonds (RRF)		-1.500	-1.500	-1.500	-1.300	0	2027

- Het budget voor ontwikkelingsamenwerking (ODA) wordt verhoogd met structureel 0,5 miljard euro. De eerstejaarsopvang van asielzoekers is onderdeel van ODA. Door een hogere bezetting stijgen de kosten voor COA oplopend tot circa 220 miljoen euro. Deze worden gedekt binnen de 0,5 miljard euro. De resterende circa 280 miljoen euro kan nader worden ingezet. Naast de structurele verhoging van het ODA-budget wordt de EU-toerekening geactualiseerd. Dit leidt tot een hoger toegerekend bedrag van 401 miljoen in 2025. Door de intensivering en de actualisatie van de EU-toerekening stijgt de ODA-prestatie.
- Voor het postennetwerk en het mensenrechtenfonds wordt structureel 56 miljoen euro gereserveerd.
- De middelen uit het Recovery and Resilience Facility (RRF) worden ingezet om reeds begrote en nieuwe uitgaven uit dit coalitieakkoord te financieren. De te verwachte ontvangsten voor Nederland uit het RRF worden verwerkt op de begroting van Buitenlandse Zaken en kunnen niet worden ingezet voor nieuw beleid. Het gaat om 5,8 miljard euro in de periode tot en met 2026.

netto-uitgaven, in mln.	2022	2023	2024	2025	2026	Struc	Jaar
<b>Defensie (incl. DMF)</b>	<b>12.838</b>	<b>13.996</b>	<b>16.061</b>	<b>16.075</b>	<b>14.668</b>		
w.v. Basispad	12.338	12.096	11.961	11.875	11.668		
w.v. Coalitieakkoord	500	1.900	4.100	4.200	3.000		
q. Defensie intensivering	500	1.400	2.800	2.800	1.850	1.850	2026
q. Defensie onderhoud	0	500	1.300	1.400	1.150	1.150	2026

- Voor het versterken van de krijgsmacht en het inlopen en wegwerken van achterstanden wordt structureel 3 miljard euro gereserveerd. Binnen de kabinetsperiode is het bedrag hoger. In 2024 wordt de begroting verhoogd met 4,1 miljard euro en in 2025 met 4,2 miljard euro. Hiermee voldoen de uitgaven aan Defensie als percentage van het bbp in 2024 volgens de huidige verwachting aan het Europees NAVO-gemiddelde van 1,85% bbp.
- Voor het versterken van de krijgsmacht wordt structureel 1,85 miljard euro gereserveerd. Uit deze middelen wordt structureel 0,5 miljard euro gereserveerd voor modernisering van het loongebouw en arbeidsvoorwaarden. De overige middelen worden gereserveerd voor gevechtsondersteuning, inzetvoorraden, digitalisering, innovatie en nieuwe (cyber)capaciteiten en wapensystemen.
- Voor het inlopen en wegwerken van achterstanden bij vastgoed, IT, instandhouding en onderhoud van materieel bij Defensie wordt structureel 1,15 miljard euro gereserveerd.

netto-uitgaven, in mln.	2022	2023	2024	2025	2026	Struc	Jaar
<b>Justitie en Veiligheid</b>	<b>14.404</b>	<b>14.253</b>	<b>14.513</b>	<b>14.531</b>	<b>14.308</b>		
w.v. Basispad	13.772	13.143	13.033	12.929	12.959		
w.v. Coalitieakkoord	632	1.110	1.480	1.602	1.350		
a. Autoriteit Persoonsgegevens (AP)	2	4	6	8	8	8	2025
a. Algoritme waakhond bij de AP		1	2	3	3,6	3,6	2026
a. Nationaal Coördinator Antisemitismebestrijding (NCAB)	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	2022
a. College rechten van de mens	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	2022
a. Verlagen griffie rechten			55	55	55	55	2024
a. OM - ICT en opsporing	4	8	12	12	12	12	2024
a. Asielketen hogere instroom COA	360	298	250	196	100	100	2026
a. Asielketen hogere instroom IND	30	110	110	110	100	100	2026
a. Asielketen hogere instroom NIDOS	14	17	19	22	25	25	2026
a. Asielketen hogere instroom DTenV	1	1	5	5	5	5	2024
a. Sociale advocatuur		30	60	90	90	90	2025
h. Tegengaan ondermijning	0	40	80	100	100	100	2025
h. Versterken politieorganisatie	50	100	150	200	200	200	2025
h. Versterken preventieaanpak	50	100	150	150	150	200	2024
h. Inlichtingendiensten (AIVD, MIVD ) en NCTV	60	125	250	250	250	300	2027
h. Versterken justitiële keten (OM/ZM)	50	100	130	200	200	150	2032
h. Veiligheid overig	10	20	45	45	45	45	2024
h. RUPS		3	3	3	3	3	2023
h. Programma samen tegen mensenhandel		2	2	2	2	2	2023
h. Modernisering Wetboek van Strafvordering	0	150	150	150	0	0	2026

- Voor het versterken van de Autoriteit Persoonsgegevens wordt structureel 8 miljoen euro toegevoegd.
- Voor het opzetten van een algoritme waakhond wordt structureel 3,6 miljoen euro gereserveerd.
- De NCAB adviseert over de strafrechtelijke aanpak van antisemitisme en versterkt de bestrijding. Om de aanstelling van de NCAB te continueren, wordt het budget verhoogd met 0,5 miljoen euro structureel.
- Het College Rechten van de Mens beschermt de mensenrechten in Nederland. Om deze taken te versterken wordt de rijksbijdrage structureel verhoogd met 0,5 miljoen euro.
- Het verlagen van de griffierechten leidt tot een ontvangstenderving van 55 miljoen euro vanaf 2024.
- Voor een versterking van de ICT en de opsporing bij het OM wordt structureel 12 miljoen euro gereserveerd.
- Door een hogere instroom en bezetting stijgen de kosten voor de asielketen en worden met het oog op een stabiele financiering structureel middelen toegevoegd.
- De ingezette stelselherziening rechtsbijstand wordt voortgezet. De ingeboekte besparing voor de sociale advocatuur wordt geschrapt.
- Voor het versterken van veiligheid wordt olopemd structureel 1 miljard euro gereserveerd voor verschillende doelen, o.a. tegengaan ondermijning, versterken politieorganisatie, versterken preventie-aanpak, inlichtingendiensten, het versterken van de justitiële keten en de modernisering van het Wetboek van Strafvordering. Voor het versterken van de justitiële keten is tot en met 2031 jaarlijks 200 miljoen euro beschikbaar, en structureel 150 miljoen euro.
- Voor het uitbreiden en structureel maken van de uitstapprogramma's voor prostituees en de voortzetting van het programma 'Samen tegen mensenhandel' wordt structureel 3 en 2 miljoen euro gereserveerd

netto-uitgaven, in mln.	2022	2023	2024	2025	2026	Struc	Jaar
<b>Infrastructuur en Waterstaat (incl. MF en DF)</b>	<b>10.619</b>	<b>13.187</b>	<b>12.997</b>	<b>13.435</b>	<b>12.787</b>		
w.v. Basispad*	10.194	10.980	9.973	10.011	10.038		
w.v. Coalitieakkoord	425	2.207	3.024	3.424	2.749		
g. Infra onderhoud mobiliteitsfonds	75	350	875	1.150	1.125	1.250	2038
g. Infra onderhoud deltafonds	20	40	100	200	250	250	2025
g. Lelylijn (12 x 250 mln.)	10	20	50	100	250	0	2038
g. Huidige infraprojecten NGF naar MF (3,35 mld.)	300	700	800	800	250	0	2029
g. Ontsluiting nieuwe woningen MF (7,5 mld. in 10 jaar)	0	900	1.000	1.000	800	0	2032
g. Waterveiligheid (aanpak beekdalen Maas)	0	100	100	100	0	0	2026
g. Veiligheid rijks N-wegen (4 x 50 mln.)		50	50	50	50	0	2026
g. Fietsknooppunten OV en fietsenstallingen (50 mln.)		25	25			0	2025
a. Versterking omgevingsdiensten	18	18	18	18	18	18	2022
a. Versterking ILT	2	4	6	6	6	6	2024

\*Dit basispad is exclusief de mutaties die volgen uit de omvorming van ProRail tot een ZBO. Deze omvorming is budgettair neutraal.

- Voor beheer, onderhoud en renovatie van infrastructuur wordt structureel 1,5 miljard euro gereserveerd voor het Mobiliteits- en Deltafonds. Hiervan is structureel 1,25 miljard euro bedoeld voor het Mobiliteitsfonds en structureel 0,25 miljard euro voor het Deltafonds.
- Voor de realisatie van de Lelylijn wordt een bedrag van 3 miljard euro gereserveerd.
- De reservering voor de bijdrage van de rijksoverheid van incidenteel 2,5 miljard euro voor de drie infrastructuurprojecten uit de eerste ronde van het Nationaal Groeifonds bestaande uit de Noordzuidlijn, Oude Lijn en Brainport Eindhoven wordt toegevoegd aan het Mobiliteitsfonds. Daarbovenop wordt incidenteel 850 miljoen euro toegevoegd aan het Mobiliteitsfonds.
- Om op een doelmatige manier de infrastructuurle ontlasting van de woningbouwambitie van 900.000 woningen (inclusief uitvoeringscapaciteit) te realiseren wordt 7,5 miljard euro gereserveerd. Mede op basis van een maatschappelijke kosten batenanalyse op regioniveau vindt nadere besluitvorming plaats over het beschikbaar stellen van de middelen voor infrastructuur voor het Rijk (MIRT via Mobiliteitsfonds) en de medeoverheden.
- Voor waterveiligheid en daarmee samenhangende klimaatadaptatie wordt incidenteel een envelop van 300 miljoen euro gereserveerd voor maatregelen in de beekdalen van zijrivieren van de Maas.
- Voor de verkeersveiligheid van rijks N-wegen wordt 200 miljoen euro gereserveerd t/m 2026.
- Voor fietsknooppunten OV en fietsenstallingen wordt 50 miljoen euro gereserveerd in 2023 en 2024.
- Voor het versterken van de omgevingsdiensten en de Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT) wordt structureel 24 miljoen euro gereserveerd voor de opvolging van de Commissie Van Aartsen en aanpak milieucriminaliteit.

netto-uitgaven, in mln.	2022	2023	2024	2025	2026	Struc	Jaar
<b>Economische Zaken en Klimaat</b>	<b>2.416</b>	<b>3.759</b>	<b>5.144</b>	<b>6.397</b>	<b>9.119</b>		
w.v. Basispad	2.416	2.646	2.584	2.192	2.396		
w.v. Coalitieakkoord	0	1.114	2.560	4.206	6.723		
e1. Subsidieregeling CO2-vrije gascentrales		50	100	150	140	0	2031
e1. Bouw kerncentrales (cumulatief 5 mld)		50	200	250	900	0	2031
e1. Stimulering hybride warmtepompen (150.000 p/j)				150	150	0	2031
e1. Nationaal isolatieprogramma			180	360	562	0	2031
e1. Verduurzaming maatschappelijk vastgoed			100	330	464	0	2031
e1. 22 mld. voor 1) Subsidie vroege fase opschaling; 2) Investing infrastructuur (waterstof, warmte, laadinfra etc); 3) Bindende maatwerkafspraken industrie (groene industriepolitiek); incl stimuleren innovatie mkb		700	1.400	2.070	3.566	0	2031
e2. Toezicht en handhaving energiebesparingsplicht						14	2027
e2. Stimuleringsprogramma ontwikkeling en opschaling recycling		7	8	9	9	7	2031
e2. Verplicht percentage recyclelaar in bouwmaterialen		3	4	4	4	3	2031
e2. Circulaire ketenprojecten		2	2	2	2	2	2023
e2. CCS						0	2022
e2. Sneller naar isolatienorm huur (koppeling afschaffen VHH)						0	2022
e2. Energieprestatie-eisen nieuwbouw industrie			50	50	80	0	2031
e2. Vergroening personenvervoer en reisgedrag			14	29	44	29	2031
b. Uitvoeringskosten klimaat en planbureaus		300	500	800	800	0	2031
a. Adviescollege toetsing regeldruk		1,8	1,8	1,8	1,8	1,8	2023

- Voor het terugbrengen van de CO2-uitstoot en het halen van het klimaatdoelen wordt cumulatief 35 miljard euro gereserveerd voor een Klimaat- en transitiefonds, met beschikbare middelen t/m 2030. Dit gaat om de volgende maatregelen:
- Een subsidieregeling voor het ombouwen van gascentrales zodat deze CO2-vrij gas kunnen inzetten t.b.v. het creëren van CO2-vrij regelbaar vermogen. Hiervoor is cumulatief 1 miljard euro gereserveerd. Deze maatregel moet in samenhang worden uitgewerkt met de hierna genoemde middelen voor opschaling van hoogwaardige energiedragers.
- Het voornemen is om kerncentrales te bouwen. Hiervoor is 5 miljard euro gereserveerd, waarvan 0,5 miljard tot en met 2025.
- De toepassing van hybride warmtepompen wordt gestimuleerd met een combinatie van een subsidie en normering. Hier zijn bij Miljoenennota 2022 reeds middelen voor uitgetrokken voor de periode t/m 2024; deze middelen maken aanvullende stimulering t/m 2030 mogelijk. Er moet nog worden bezien op welke manier de normering het best ingevuld kan worden (bijv. bij vervanging van CV-ketels), en vanaf welk jaar dit mogelijk is. Hiervoor is cumulatief 900 miljoen euro gereserveerd.
- Het Nationaal Isolatieprogramma geeft woningeigenaren mogelijkheden om hun huis te verduurzamen. Voor uitvoering van het Nationaal Isolatieprogramma is reeds 514 miljoen euro beschikbaar voor de komende jaren, waarvan 148 miljoen euro in 2022, 177 miljoen euro in 2023 en 180 miljoen euro in 2024. Om te zorgen dat in de jaren tot 2030 woningeigenaren en Vve's (financieel) gestimuleerd worden om hun woningen te verduurzamen tot de Isolatiestandaard voor woningen (via een optimale isolatie van de woning) wordt er cumulatief 3,35 miljard euro extra gereserveerd.
- Voor de verduurzaming van maatschappelijk vastgoed zijn bij Miljoenennota 2022 middelen gereserveerd voor de jaren tot en met 2024; deze middelen maken additionele stimulering t/m

2030 mogelijk. Het best passende instrumentarium behoeft nog nadere uitwerking. Hiervoor is cumulatief 2,75 miljard euro gereserveerd.

- Voor de volgende drie doelen is 22 miljard euro gereserveerd:
  - Subsidie vroege fase opschaling: dit betreft een programmatische aanpak voor technologieën voor – in eerste instantie – productie van hoogwaardige hernieuwbare energiedragers die pas kosteneffectieve CO<sub>2</sub>-reductie kunnen faciliteren bij substantiële opschaling. Een indicatieve reservering hiervoor is cumulatief 15 miljard euro.
  - Infrastructuur: het gaat hier om subsidies voor de duurzame energie-infrastructureur die noodzakelijk zijn voor de energietransitie. Er wordt ex ante geen selectie gemaakt voor bepaalde technologieën of sectoren. Een indicatieve reservering hiervoor is cumulatief 4 miljard euro.
  - Om via bindende afspraken te komen tot CO<sub>2</sub>-reductie bij grote (industriële) uitstoters wordt indicatief cumulatief 3 miljard gereserveerd. Het moet hier gaan om daadwerkelijk additionele reductie t.o.v. bestaand beleid/andere instrumenten. Dit is inclusief middelen voor CO<sub>2</sub>-reducerende innovatie bij het mkb. Hier is sprake van samenloop met infrastructuur en opschaling energiedragers.
  
- Daarnaast wordt een aantal stimulerings- en normeringsmaatregelen voor CO<sub>2</sub>-reductie gesubsidieerd vanaf departementale begrotingen. Het gaat hier om een aantal maatregelen:
  - *Toezicht en handhaving energiebesparingsplicht*: bij de Miljoenennota 2022 is reeds geld gereserveerd voor deze maatregel t/m 2026; de middelen hier betreffen een verlenging vanaf 2027. Hiervoor is 14 miljoen euro structureel gereserveerd.
  - *Stimuleringsprogramma ontwikkeling en opschaling recycling*. Dit betreft een integraal stimuleringspakket waar subsidie-instrumenten voor worden ingezet gericht op verschillende ‘technological readiness levels’ (TRLs) zodat recyclinginitiatieven ondersteund kunnen worden van ontwikkeling tot uitrolfase. Hiervoor is cumulatief 70 miljoen euro gereserveerd t/m 2030, en daarna 7 miljoen euro structureel.
  - *Verplicht percentage recycleert in bouwmaterialen*. Dit betreft normering met streefcijfers en maatregelen om gebruik van recycleert in bouwmaterialen te bevorderen. De verplichting beoogt een impuls te geven aan de markt in secundaire grondstoffen met een verplicht gehalte aan gerecycleert materiaal en afvalbeperkende maatregelen voor bijvoorbeeld staal en cement. Hiervoor is cumulatief 30 miljoen euro gereserveerd t/m 2030, en daarna 3 miljoen euro structureel.
  - *Circulaire ketenprojecten*. Deze middelen zijn bedoeld voor opschaling van de Subsidieregeling circulaire ketenprojecten. Hiervoor is 2 miljoen euro structureel gereserveerd.
  - *CCS*: CCS wordt bevorderd, gebruik makende van de beschikbare middelen in de SDE++. Hiervoor komen – bovenop het hogere CCS-plafond uit de Miljoenennota 2022 en de gelijktijdige intensivering in de SDE++ – geen aanvullende middelen beschikbaar. Dit moet niet ten koste gaan van stimulering van andere technologieën.
  - *Sneller naar isolatienorm huur*. Verplichte lineaire groei naar de Isolatiestandaard voor huurwoningen in 2030, in combinatie met de afschaffing van de verhuurderheffing. Streefgetal in het fiche van Geest is 1 miljoen woningen in 2030 verduurzamen tot de isolatiestandaard. Dit behoeft nadere uitwerking en afspraken met woningcorporaties.
  - *Energieprestatie-eisen nieuwbouw industriële gebouwen + subsidie*. Met het stellen van energieprestatie-eisen aan nieuwe gebouwen en bestaande bouw met een industrie functie kan op korte tot middellange termijn CO<sub>2</sub>-besparingspotentieel worden gerealiseerd.
  - *Vergroening reisvervoer en personengedrag*. Dit betreft een subsidie voor verschillende manieren om duurzaam reisvervoer en –gedrag te stimuleren, bijv. rond thuiswerken opschalen deelmobiliteit, veranderingen in de cultuur en werkwijzen (sociale innovatie), versterken fietsinfra, minder vliegen en stimuleren (internationale) treinreizen. Nadere

invulling van deze maatregel dient nog gedurende de kabinetsperiode plaats te vinden.  
Hiervoor wordt cumulatief 265 miljoen euro gereserveerd t/m 2030, en daarna structureel 29 miljoen euro.

- Voor de uitvoeringskosten van medeoverheden en planbureaus die voortvloeien uit het klimaatakkoord en aanvullende klimaatbeleid wordt 800 miljoen euro per jaar gereserveerd tot en met 2030, met een ingroeipad in 2023 en 2024. Het betreft 5,6 miljard euro cumulatief t/m 2030.
- Voor het Adviescollege toetsing regeldruk (ATR) wordt structureel 2 miljoen euro gereserveerd.



netto-uitgaven, in mln.	2022	2023	2024	2025	2026	Struc	Jaar
<b>Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (incl. SG, HCvS, KR en BES-fonds)</b>	<b>8.223</b>	<b>7.460</b>	<b>7.466</b>	<b>7.336</b>	<b>7.103</b>		
w.v. Basispad	8.144	6.920	6.875	6.745	6.812		
w.v. Coalitieakkoord	80	541	591	591	291		
b. Woningbouwimpuls (10 x 100 mln)		100	100	100	100	0	2033
b. Volkshuisvestingsfonds (4 x 150 mln)		150	150	150	150	0	2027
o. Regiodeals (900 mln. t/m 2026)	50	250	300	300	0	0	2026
a. Nationaal Coördinator tegen Discriminatie en Racisme (NCDR)	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	2022
a. Nationale Ombudsman	0,6	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	2023
a. Algemene Rekenkamer	0,9	1,8	1,8	1,8	1,8	1,8	2023
a. Versterken rol Tweede Kamer	2,5	5	5	5	5	5	2023
a. Aanpak digibetisme via publiek-private strategie	2	2	2	2	2	0	2027
c. Caribisch Nederland Envelop	23	30	30	30	30	30	2023

- Ten behoeve van een nieuwe woningbouwimpuls worden middelen gereserveerd. De impuls is gericht op het realiseren van extra woningen, deels in het betaalbare segment. Uitgaande van 50% cofinanciering door medeoverheden en 6.000 euro per woning, zoals in eerdere tranches levert deze maatregel sneller 170.000 extra woningen op. Hiervoor wordt incidenteel 1 miljard euro uit het gemeentefonds genomen over een periode van tien jaar. Dit bedrag wordt vervolgens in jaarlijkse tranches van 100 miljoen euro als specifieke uitkering verstrekt aan medeoverheden.
- Voor het volkshuisvestingsfonds wordt extra middelen gereserveerd. Het fonds is gericht op herstructurering van de bestaande woningvoorraad in kwetsbare gebieden door middel van een impuls in leefbaarheid, (maatschappelijke) voorzieningen en buitenruimte. Ten laste van het gemeentefonds voor medeoverheden wordt over een periode van vier jaar incidenteel 600 miljoen euro uitgenomen en dit bedrag wordt ten behoeve van medeoverheden beschikbaar gesteld in vier jaarlijkse tranches van 150 miljoen euro.
- Om de brede welvaart in de regio te versterken wordt er incidenteel 900 miljoen euro gereserveerd tot en met 2025 voor een nieuwe tranche Regio Deals.
- In het kader van Overheid op orde worden middelen gereserveerd voor het versterken van verschillende posten (NCDR, Nationale Ombudsman, Algemene Rekenkamer en versterken rol Tweede Kamer).
- Samen met gemeenten, bibliotheken, bedrijven en andere organisaties zet het Rijk zich in om digitale vaardigheden te vergroten. Voor een publiek-private aanpak van digibetisme wordt 10 miljoen euro beschikbaar gesteld.
- Voor het versterken van de basisvoorzieningen, de arbeidsmarkt, en de economie op Caribisch Nederland wordt een envelop gereserveerd van structureel 30 miljoen euro. De envelop draagt daarmee structureel bij aan het vastgestelde ijkpunt sociaal minimum.

netto-uitgaven, in mln.	2022	2023	2024	2025	2026	Struc	Jaar
<b>Financiën</b>	<b>7.756</b>	<b>7.003</b>	<b>6.468</b>	<b>6.618</b>	<b>6.312</b>		
w.v. Basispad	7.703	6.926	6.373	6.519	6.298		
w.v. Coalitieakkoord	53	77	95	99	14		
a. Voorziening laagdrempelige fiscale rechtshulp	3	7	10	14	14	14	2025
a. Uitvoeringskosten Belastingdienst	50	70	85	85	0	0	2026

- Voor laagdrempelige fiscale rechtshulp en directe fiscale bijstand aan burgers wordt structureel 14 miljoen euro gereserveerd.
- Voor de uitvoering van het coalitieakkoord, Europese wetgeving en nieuwe lastenmaatregelen gedurende de komende kabinetsperiode door de Belastingdienst worden middelen gereserveerd.

netto-uitgaven, in mln.	2022	2023	2024	2025	2026	Struc	Jaar
<b>Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (incl. DGF)</b>	<b>1.771</b>	<b>2.153</b>	<b>2.659</b>	<b>2.893</b>	<b>4.614</b>		
w.v. Basispad	1.733	1.400	1.301	1.337	1.244		
w.v. Coalitieakkoord	38	753	1.358	1.556	3.370		
d. Stikstofonds (25 mld. t/m 2035 w.v. 20 mld. t/m 2030)	0	700	1.300	1.500	3.300	0	2036
a. Versterking NVWA	30	42	42	56	70	100	2028
c. Caribisch Nederland Natuur	8	11	16	0	0	0	2025

- Voor het onontkoombaar terugbrengen van de stikstofuitstoot en -depositie en de daarvoor benodigde transitie van de landbouwsector wordt incidenteel 25 miljard euro gereserveerd. De middelen t/m 2035 komen via een transitiefonds beschikbaar, met daarbinnen een oplopende reeks t/m 2030 van 20 miljard euro. De middelen zijn bedoeld voor het behalen van het wettelijke stikstofdoel van 74% onder de kritische depositiewaarde. Daarnaast moet met dit fonds een klimaatopgave van 5 Mton reductie in 2030 gerealiseerd worden. Van 2031 t/m 2035 is jaarlijks 200 miljoen euro uit het fonds bestemd voor natuurverbetering en -herstel, om zo extra VHR-doelbereik te realiseren en structurele achteruitgang van de natuur te voorkomen.
- Voor het instellen van het begrotingsfonds wordt een instellingswet ingediend bij het parlement.

Stikstofonds: maatregelen per spoor in mln. cumulatief	2022-2030	2030-2035
<b>Spoor 1: Opkoop, financiële afwaardering grond en KRW</b>	<b>13.800</b>	<b>3.681</b>
w.v. Opkoop indicatieve mix melkvee, pluimvee en varkens	6.100	1.315
w.v. Financiële afwaardering grond (melkvee)	5.700	1.225
w.v. Uitbreiden natuurareaal (niet zijnde natura 2000)	1.330	1.000
w.v. Additioneel tbv Kaderrichtlijn Water (KRW)	670	141
<b>Spoor 2: Perspectief blijvers: verder met ingezette route naar verduurzaming</b>	<b>4.350</b>	<b>943</b>
w.v. Natuurinclusieve landbouw	2.120	470
w.v. Innovatieve stalsystemen en managementmaatregelen	1.000	212
w.v. Beleid rond versterken ondernemerschap en innovatie	1.230	261
<b>Uitvoeringskosten</b>	<b>1.750</b>	<b>376</b>
<b>Totaal</b>	<b>20.000</b>	<b>5.000</b>

- Om de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA) te versterken en de onbalans tussen taken en middelen te verkleinen wordt structureel 100 miljoen euro gereserveerd.
- Incidenteel wordt 35 miljoen euro gereserveerd voor de uitvoering van de eerste fase (tot 2025) van het Natuur en milieubeleidsplan Caribisch Nederland 2020-2030.

netto-uitgaven, in mln.	2022	2023	2024	2025	2026	Struc	Jaar
<b>Nationaal Groeifonds</b>	<b>2.132</b>	<b>3.171</b>	<b>4.210</b>	<b>4.230</b>	<b>3.219</b>		
w.v. Basispad	2.132	3.171	4.210	4.230	3.219		
w.v. Coalitieakkoord	0	0	0	0	0		
g. Infrapijler uit NGF (6,7 mld t/m 2028)	-731	-1.064	-1.398	-1.398	-1.066	0	2029
g. Overige 2 pijlers NGF verhogen (6,7 mld.)	731	1.064	1.398	1.398	1.066	0	2029

- De opzet van het Nationaal Groeifonds (NGF) wordt gewijzigd. De focus wordt gericht op de pijlers kennisontwikkeling en onderzoek, ontwikkeling en innovatie. De pijler infrastructuur wordt overgeheveld naar het Mobiliteitsfonds. Het wetsvoorstel Nationaal Groeifonds wordt hierop aangepast met een Nota van Wijziging.
- De begroting voor het Nationaal Groeifonds wordt verlaagd met de middelen voor de pijler infrastructuur. Het gaat hierbij om incidenteel 6,7 miljard euro. De reservering voor de bijdrage uit het NGF van incidenteel 2,5 miljard euro voor de drie infrastructuurprojecten uit de eerste ronde van het Nationaal Groeifonds bestaande uit de Noordzuidlijn, Oude Lijn en Brainport Eindhoven wordt toegevoegd aan het Mobiliteitsfonds.
- Het budget voor de pijlers kennisontwikkeling en onderzoek, ontwikkeling en innovatie worden verhoogd met incidenteel 6,7 miljard euro verspreid over de jaren tot en met 2028.

netto-uitgaven, in mln.	2022	2023	2024	2025	2026	Struc	Jaar
<b>Aanvullende Post</b>	<b>2.876</b>	<b>2.448</b>	<b>2.096</b>	<b>1.726</b>	<b>1.776</b>		
w.v. Basispad	2.676	1.848	1.496	1.126	1.176		
w.v. Coalitieakkoord	200	600	600	600	600		
a. Dienstverlening/Wau/ICT	200	600	600	600	600	133	2032

- Voor verbetering van de uitvoering en dienstverlening (Werk aan uitvoering) is gedurende 10 jaar 600 miljoen euro per jaar opgenomen met een aanloop van 200 miljoen euro in 2022. Structureel is 133 miljoen euro beschikbaar vanuit de gedachte dat de structurele kosten lager liggen nadat knelpunten zijn opgelost.

## Lasten

in standen, in mln. + is saldooverslechterend = lastenverlichting	2022	2023	2024	2025	struc
<b>1. Bedrijven en ondernemers</b>	<b>8</b>	<b>-999</b>	<b>-1.168</b>	<b>-1.254</b>	<b>-1.603</b>
Box 2	8	87	4	4	2
BOR	0	0	0	0	0
ZA	0	-86	-172	-258	-605
Grondslag Vpb	0	-1.000	-1.000	-1.000	-1.000
w.v. CFC	0	-200	-200	-200	-200
w.v. Pillar II (zie toelichting)	0	-800	-800	-800	-800
<b>2. Vermogen</b>	<b>0</b>	<b>-450</b>	<b>-358</b>	<b>-265</b>	<b>-402</b>
Invoering werkelijk rendement box 3	0	0	0	0	0
Belasten verhuurd vastgoed box 3 (leegwaardratio)	0	-100	-100	-100	-100
Verhogen heffingvrij vermogen box 3	0	100	200	300	300
Afschaffen schenkingsvrijstelling eigen woning	0	0	-8	-15	-152
OVB niet-woningen (8% naar 9%)	0	-450	-450	-450	-450
<b>3. Varia</b>	<b>0</b>	<b>-505</b>	<b>-607</b>	<b>-562</b>	<b>-562</b>
Tabaksaccijns (naar ca. 10 euro voor een pakje)	0	-145	-388	-484	-484
Afschaffen middelingsregeling	0	-60	-119	-178	-178
Aanscherpen verbruiksbelasting niet-alcoholische dranken	0	-300	-300	-300	-300
Verhogen onbelaste reiskostenvergoeding	0	0	200	400	400
<b>4. Zorg</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>0</b>
Effect IAB premie	0	-170	-32	-9	1.246
Effect nominale premie en zorgtoeslag	0	-192	-225	-385	208
Lastencompensatie premie-effecten burgers	0	362	256	394	-1.453
<b>5. Overige lasten</b>	<b>0</b>	<b>3.470</b>	<b>3.900</b>	<b>4.365</b>	<b>3.149</b>
IACK dekking (nieuwe gevallen na 2024)	0	0	0	-55	-1.561
Afschaffen verhuurderheffing vanaf 2023	0	470	900	1.420	1.710
Lastenverlichting middeninkomens	0	3.000	3.000	3.000	3.000
<b>6. Klimaatlasten</b>	<b>0</b>	<b>-141</b>	<b>-337</b>	<b>-605</b>	<b>-111</b>
Aanscherpen CO2-heffing industrie	0	0	0	0	0
Oplopende CO2 minimumprijs (moet bodem in de markt zonder dat hij gaat werken als vlakke heffing)	0	0	0	0	0
Tariefstructuur energiebelasting EB (Fit for 55) (gas en elektra)	0	-250	-500	-500	-500
Verlagen tarief ODE 2e en 3e schijf (elektra)	0	288	500	500	500
Gebruik envelop motie Hermans (75 mln.)	0	-75	-75	-75	-75
Afschaffen vrijstellingen EB – mineralogische en metallurgische procedés	0	0	0	-78	-79
<i>Gebouwde omgeving</i>	0	247	305	364	637
Schuif energiebelasting 1e schijf (van elektriciteit)	0	247	305	364	637
w.v. 1e schijf gas (+5,23 ct)	0	-227	-275	-320	-493
w.v. 1e schijf elektriciteit (-5,23 ct)	0	474	580	684	1.130
Bijmengverplichting groen gas (20%) (N)	0	0	0	0	0
Compensatie energierekening groen gas	0	225	225	225	225
Gebruik envelop motie Hermans (225 mln.)	0	-225	-225	-225	-225
<i>Landbouw en landgebruik</i>	0	0	0	-145	-133
Beperken inputvrijstelling WKK	0	0	0	-100	-100
Afschaffen verlaagd tarief glastuinbouw	0	0	0	-45	-33
<i>Mobiliteit</i>	0	-400	-617	-751	-541
MRB++ EV/Fossiel (km-stand)	0	0	0	0	0
Vrijstelling bpm bestelauto naar 0% in 2026	0	0	-217	-351	-141
Verhogen vliegbelasting (400 mln. taakstellend)	0	-400	-400	-400	-400
<i>Infrastructuur en innovatie</i>	0	50	50	80	80
Verhogen budget EIA	0	50	50	50	50
Verhogen budget MIA/VAMIL	0	0	0	30	30
<i>Overig</i>	0	0	0	0	0
Loslaten koppeling SDE en ODE	0	0	0	0	0
<b>Totaal</b>	<b>8</b>	<b>1.375</b>	<b>1.430</b>	<b>1.679</b>	<b>470</b>

## 1. Bedrijven en ondernemers

- *Box 2*: Over het inkomen in box 2 wordt belasting betaald op het moment dat dit box 2 verlaat. Dat heeft tot gevolg dat heffing over dit vermogen kan worden uitgesteld. Voor beleggingsvermogen kan dit tot onevenwichtige situaties leiden. Het wetsvoorstel excessief lenen wordt aangepast, waarbij de grens wordt verhoogd van 500.000 euro naar 700.000 euro.
- *BOR*: De bedrijfsopvolgingsfaciliteiten in de erf- en schenkbelasting en de inkomstenbelasting zijn belangrijk voor de continuïteit van bedrijven, met name van familiebedrijven, omdat voor veel van hen deze faciliteiten essentieel zijn voor het voortbestaan van de onderneming. In deze kabinetsperiode wordt in samenhang met de evaluatie van de BOR die in 2022 wordt afgerond, onderzocht hoe de bedrijfsopvolgingsfaciliteiten kunnen worden verbeterd en oneigenlijk gebruik van de regeling kan worden tegengegaan, zodat de regeling wordt gebruikt waarvoor deze bedoeld is.
- *ZA*: Voor het bereiken van een beter evenwicht in fiscale behandeling van ZZP-ers en werknemers in loondienst (cf. Commissie Borstlap) vraagt de arbeidsmarkt om maatregelen. In dat licht wordt de zelfstandigenaftrek vanaf 2023 met stappen van 650 euro (inclusief basispad, laatste twee jaar in stappen van 605 euro) verder teruggebracht tot 1200 euro in 2030. Zelfstandigen worden gedurende de kabinetsperiode meer dan gecompenseerd via de verhoging van de arbeidskorting.
- *Grondslag Vpb*: De CFC-maatregel uit Ter Haar wordt ingevoerd. Ook wordt OESO Pillar II ingevoerd. De opbrengst is nog onzeker. Mocht dit niet tot de gewenste besparing leiden, dan wordt gekeken naar andere grondslagverbreding, het lage Vpb-tarief en/of de schijflengte in de Vpb waarbij het vestigingsklimaat, en de positie van het mkb in ogeschouw wordt genomen.

## 2. Vermogen

- *Invoeren werkelijk rendement box 3 en belasten verhuurd vastgoed*: Per 2025 zal er een nieuw box 3 stelsel op basis van reëel rendement worden ingevoerd, waarbij inkomsten uit vermogen worden belast op basis van werkelijk rendement. Vooruitlopend daarop zal per 2023 de leegwaarderatio worden afgeschaft, waardoor de belasting van het rendement op verhuurd vastgoed in box 3 meer zal gaan aansluiten bij de praktijk. Dit draagt bij aan meer balans in het huidige fiscale regime voor particulieren en beleggers die woningen voor de verhuur financieren in box 3. De opbrengst hiervan, samen met een extra budget van 200 miljoen euro, wordt gebruikt om de vrijstelling in box 3 te verhogen naar ca. 80.000 euro. In het nieuwe box 3 stelsel zal sparen en beleggen direct op reëel rendement worden belast; de waardeontwikkeling van vastgoed zal aanvankelijk echter nog forfaitair worden belast, waarbij zo snel als mogelijk de overstap wordt gemaakt naar werkelijk rendement.
- *Afschaffen schenkingsvrijstelling eigen woning*: De opbrengst van het afschaffen van deze regeling bedraagt structureel 160 miljoen euro per jaar. De opbrengst is afkomstig uit toekomstige schenkingen en nalatenschappen waardoor het structurele niveau na 20 jaar wordt bereikt. De maatregel wordt ingevoerd per 2024.
- *OVB niet-woningen (8% naar 9%)*: De overdrachtsbelasting voor niet-woningen én op verkrijgingen van woningen door rechtspersonen en particulieren die niet zelf langdurig in de woningen gaan wonen wordt verhoogd van 8% naar 9%. Deze maatregel zorgt ervoor dat er meer ruimte ontstaat voor niet-beleggers. Deze maatregel wordt ingevoerd per 2023. Dit brengt structureel 450 miljoen euro op.

## 3. Varia

- *Tabaksaccijns (naar ca. 10 euro voor een pakje)*: De tabaksaccijns wordt verhoogd naar ca. 10 euro per pakje. Dit gebeurt in 2 opvolgende stappen, zoals voorgesteld in het preventieakkoord.

- *Afschaffen middelingsregeling*: De middelingsregeling in de IB wordt per 2023 afgeschaft en brengt structureel 178 miljoen euro op.
- *Aanscherpen verbruiksbelasting niet-alcoholische dranken*: De maatregel betreft het aanscherpen van de verbruiksbelasting op niet-alcoholische dranken exclusief mineraalwater. Om te voorkomen dat over bier minder accijns moet worden betaald dan over frisdrank wordt het minimumtarief van bier ook verhoogd. Dit is een klein aandeel van de totale bierconsumptie. Deze maatregel levert in totaal 300 miljoen euro op en gaat in per 2023. Uitzonderen van mineraalwater is per 2024 mogelijk.
- *Verhogen onbelaste reiskostenvergoeding*: Vanaf 1 januari 2024 wordt de onbelaste reiskostenvergoeding verhoogd. De precieze tariefsverhoging wordt nader uitgewerkt binnen de taakstellende budgettaire derving van 200 miljoen in 2024 en 400 miljoen euro per jaar vanaf 2025.

#### 4. Zorg

- Door de automatische doorwerking van de zorgmaatregelen op de zorgpremies wordt het effect gecompenseerd met vergelijkbare lastenmaatregelen zodat er per saldo geen effect op de lastendruk is.

#### 5. Overige lasten

- *IACK dekking (nieuwe gevallen na 2024)*: De Inkomensafhankelijke Combinatiekorting wordt voor nieuwe gevallen afgeschaft na 2024. Dit wordt gedaan door vanaf 2025 een leeftijdsondergrens op basis van geboortjaar te hanteren. Kinderen die in 2025 geboren worden, tellen in 2025 niet meer mee voor de IACK. In 2026 tellen ook kinderen geboren in 2026 niet meer mee, enzovoort. De IACK wordt op deze wijze in 13 jaar tijd met ingang van 2037 afgeschaft.
- *Afschaffen verhuurderheffing vanaf 2023*: De verhuurderheffing wordt per 2023 afgeschaft. Woningcorporaties hebben met de afschaffing van de verhuurderheffing voor de periode 2020 tot en met 2030 voldoende middelen voor de bouw van circa 250.000 sociale huurwoningen, voor het aardgasvrij maken van circa 450.000 woningen en om mede daarmee het corporatieaandeel van 1 miljoen huurwoningen te verduurzamen naar de Standaard en voor de derving als gevolg van een eenmalige huurbevriezing in 2024. Afdwingbare prestatieafspraken per woningmarktregio met corporaties en medeoverheden behoeven nadere uitwerking en bieden de noodzakelijke borging om deze opgaven te behalen.

#### 6. Klimaatlasten

- *Aanscherping CO<sub>2</sub>-heffing industrie*: De huidige CO<sub>2</sub>-heffing industrie aan de marge wordt aangescherpt, zodat ten opzichte van de huidige reductiedoelstelling van 14,3 Mton een extra CO<sub>2</sub>-reductie wordt gerealiseerd van 4 Mton in 2030. Aanscherping vindt plaats via een aanpassing van het aantal dispensatierechten en het tarief. De budgettaire opbrengst is nul euro.
- *Introductie olopemde CO<sub>2</sub>-minimumprijs industrie*: Per 1 januari 2023 wordt een CO<sub>2</sub>-minimumprijs voor de industrie ingevoerd. Deze minimumprijs beoogt investeringszekerheid te bieden en geldt als bodem voor de verwachte ETS-prijs. De minimumprijs gaat niet werken als een vlakke heffing en blijft daarmee onder de verwachte ETS-prijs. De belastingplichtigen zijn gelijk aan die van de huidige CO<sub>2</sub>-heffing industrie. De budgettaire opbrengst is nul euro.
- *Tariefstructuur energiebelasting (gas en elektra)*: De tariefstructuur van de energiebelasting wordt minder degressief gemaakt door de tarieven in de hogere verbruiksschijven gas en elektriciteit te verhogen. De budgettaire opbrengst is taakstellend 250 miljoen euro in 2023 en

500 miljoen euro in 2024 en verder. Deze maatregel hangt samen met de voorgestelde aanpassingen in de richtlijn ETD uit Fitfor55.

- *Verlagen ODE-tarief 2<sup>e</sup> en 3<sup>e</sup> schijf elektriciteit*: Ten opzichte van de tarieven in het basispad van de Opslag Duurzame Energie- en klimaattransitie (ODE), worden de ODE-tarieven van de 2e en 3e schijf elektriciteit per 2023 verlaagd. De budgettaire derving bedraagt taakstellend 288 miljoen euro in 2023 en 500 miljoen euro in 2024 en verder.
- *Gebruik envelop motie Hermans*: In de motie Hermans (Kamerstuk 35925, nr. 13) werd verzocht om vanaf 2022 met 500 miljoen euro het belastingdeel van de energierekening te verlagen. Na het tijdelijke compensatiepakket voor de hoge energieprijzen is vanaf 2023 nog 300 miljoen euro beschikbaar. Hiervan wordt vanaf 2023 structureel 75 miljoen euro ingezet als gedeeltelijke dekking voor het verlagen van het ODE-tarief 2e en 3e schijf elektriciteit (maatregel 2b).
- *Afschaffen vrijstellingen EB – mineralogische en metallurgische procedés – energiebelasting*: De vrijstelling en teruggaafregeling in de energiebelasting (aardgas en elektriciteit) voor metallurgische en mineralogische procedés wordt per 1 januari 2025 afgeschaft. De budgettaire opbrengst bedraagt in 2025 78 miljoen euro. Mogelijke interactie-effecten worden meegenomen bij de vaststelling van de tarieven voor de ingeboekte maatregelen binnen de energiebelasting/ODE.
- *Verhoging tarief energiebelasting 1e schijf gas*: Het tarief 1<sup>e</sup> schijf gas in de energiebelasting wordt in de periode 2023-2028 verhoogd met 5,23 cent/m<sup>3</sup>. De budgettaire opbrengst bedraagt naar verwachting 227 miljoen euro in 2023 en loopt daarna op naar structureel 493 miljoen euro.
- *Verlaging tarief energiebelasting 1e schijf elektriciteit*: Het tarief 1<sup>e</sup> schijf elektriciteit in de energiebelasting wordt in de periode 2023-2028 verlaagd met 5,23 cent/kWh. De budgettaire derving bedraagt naar verwachting 474 miljoen euro in 2023 en loopt daarna op naar structureel 1,13 miljard euro. Uitgangspunt is dat samen met de andere maatregelen in de energiebelasting en ODE, het tarief 1<sup>e</sup> schijf (EB en ODE) niet lager komt te liggen dan het tarief in de 2<sup>e</sup> schijf (EB en ODE).
- *Bijmengverplichting groen gas (20%)*: Gasleveranciers worden vanaf 2023 verplicht om een aandeel van groen gas bij te mengen in het gasnetwerk. Dit aandeel loopt op naar 20% in 2030. De exacte maatvoering van deze normering wordt nader uitgewerkt.
- *Compensatie energierekening huishoudens groen gas*: Ter compensatie voor de verwachte stijging van de leveringstarieven door de bijmengverplichting groen gas, wordt het belastingdeel van de energierekening voor huishoudens per 2023 structureel met taakstellend 225 miljoen euro verlaagd via de belastingvermindering in de EB.
- *Gebruik envelop motie Hermans (225 miljoen euro)*: In de motie Hermans (Kamerstuk 35925, nr. 13) werd verzocht om vanaf 2022 met 500 miljoen euro het belastingdeel van de energierekening te verlagen. Na het tijdelijke compensatiepakket voor de hoge energieprijzen is vanaf 2023 nog 300 miljoen euro beschikbaar. Hiervan wordt per 2023 225 miljoen euro ingezet als dekking voor de compensatie van de hogere energierekening door de bijmengverplichting groen gas (maatregel 5b).
- *Beperken inputvrijstelling WKK*: De inputvrijstelling in de energiebelasting voor verbruik van aardgas bij elektriciteitsopwekking wordt voor warmtekrachtkoppeling systemen (WKK's) per 1 januari 2025 beperkt tot het aardgas dat wordt aangewend voor de productie van elektriciteit dat wordt geleverd aan het net. De budgettaire opbrengst bedraagt naar verwachting circa 100 miljoen euro per jaar. Mogelijke interactie-effecten worden meegenomen bij de vaststelling van de tarieven voor de taakstellend ingeboekte maatregelen binnen de energiebelasting/ODE.
- *Afschaffen verlaagd tarief glastuinbouw*: Het verlaagd tarief in de energiebelasting voor glastuinbouwbedrijven wordt per 1 januari 2025 afgeschaft. De budgettaire opbrengst bedraagt

in 2025 45 miljoen euro en neemt richting 2030 af. Mogelijke interactie-effecten worden meegenomen bij de vaststelling van de tarieven voor de taakstellend ingeboekte maatregelen binnen de energiebelasting/ODE.

- *MRB Plus (vlak kilometertarief op basis van kilometerstand):* In 2030 wordt een MRB Plus (kilometerbeprijzing) ingevoerd met een vlak kilometertarief voor alle personen- en bestelauto's. Er zijn hiervoor benodigde aanloopkosten bij het Ministerie van Financiën die nog in beeld worden gebracht en later zullen worden toegevoegd. De uitvoeringskosten na invoering die nodig zijn om deze maatregel uit te voeren, zullen meegenomen worden in de tariefstelling van de MRB plus. De MRB Plus wordt verder budgetneutraal ingevoerd. Dit betekent dat belastingderving (minder accijnsinkomsten en minder bpm, voor een klein deel gecompenseerd door meer inkomsten uit energiebelasting en mrb-inkomsten) terugkomt in de tarieven van de MRB Plus vanaf het moment van invoering. De derving door grondslagerosie door de groei van het aantal EV's (personen- en bestelauto's) wordt opgevangen vanaf 2030 binnen de MRB Plus. Het belastingniveau dat wordt aangehouden als referentie voor het opvangen van de grondslagerosie is het voor EV-stimulering gecorrigeerde belastingniveau in 2025, het jaar waarin de EV-stimulering van het Klimaatakkoord grotendeels afloopt.
- *Afbouwen vrijstelling bpm bestelauto's ondernemers:* In de bpm geldt momenteel een vrijstelling voor bestelauto's van ondernemers. Deze vrijstelling wordt per 1 januari 2024 in drie stappen naar nul afgebouwd in 2026. Hierna is het reguliere bpm-tarief voor bestelauto's ook van toepassing voor ondernemers. De vrijstelling in de bpm voor emissievrije bestelauto's blijft wel bestaan.
- *Verhogen vliegbelasting:* De vliegbelasting wordt per 2023 verhoogd, zodat de budgettaire opbrengst met 400 miljoen euro per jaar toeneemt.
- *Budget energie-investeringsaftrek:* Het budget van de Energie-investeringsaftrek wordt per 1 januari 2023 met 50 miljoen euro structureel verhoogd.
- *Budget milieu-investeringsaftrek:* Het budget van de Milieu-investeringsaftrek wordt per 1 januari 2025 met 30 miljoen euro structureel verhoogd.
- *Loslasten koppeling SDE en ODE:* De huidige koppeling tussen de SDE kasuitgaven en de opbrengst van de ODE wordt vanaf 2022 losgelaten, conform het advies van de Studiegroep Begrotingsruimte (SBR). Om de beleidsmatige lastenontwikkeling in de ODE ten opzichte van het basispad gelijk te houden, wordt in de periode 2022-2030 cumulatief 1572 miljoen euro van de SDE-reserve ingezet en toegevoegd aan de beschikbare middelen voor kasuitgaven in de SDE.

## **7. Koopkracht**

- Zonder maatregelen wordt de cumulatieve mediane koopkrachtontwikkeling over de kabinetsperiode geraamd op 0,7% voor alle huishoudens. Met de maatregelen in het coalitieakkoord is dat circa 1,9%. Beide inschattingen zijn gebaseerd op de meest recente raming van het CPB (MEV).
- Dit is een indicatieve doorrekening. Hierin is een inschatting opgenomen van de doorwerking van de maatregelen in het coalitieakkoord op de inflatie. Daarnaast zijn aannames gedaan over de uitvoering van verschillende maatregelen, waaronder de hervorming en vereenvoudiging van de huurtoeslag en de invulling van de lastenverlichting van €3 miljard.
- De uitvoering en effecten van deze maatregelen wordt nader bezien. Op basis van de Startnota en een actualisatie van het macro economische beeld door het CPB kan een nieuwe raming van de koopkrachtontwikkeling worden gemaakt.



**Medianentabel**

<b>Inkomensgroep</b>	<b>Koopkracht basispad</b>	<b>Koopkracht CA</b>	<b>Inkomenseffect pakket*</b>
1e (<=113% WML)	0,7%	2,0%	1,5%
2e (113-180% WML)	0,5%	2,0%	1,6%
3e (180-275% WML)	0,5%	2,0%	1,1%
4e (275-406% WML)	0,9%	2,1%	1,1%
5e (>406% WML)	0,7%	1,6%	0,6%
<b>Inkomensbron</b>			
Werkenden	0,9%	2,4%	1,2%
Uitkeringsgerechtigden	0,4%	2,1%	1,2%
Gepensioneerden	-0,2%	0,4%	1,0%
<b>Huishoudtype</b>			
Tweeverdieners	0,7%	2,0%	1,2%
Alleenstaanden	0,7%	1,9%	1,2%
Alleenverdieners	0,0%	1,1%	0,8%
<b>Kinderen</b>			
Huishoudens met kinderen	0,8%	2,5%	1,4%
Huishoudens zonder kinderen	0,9%	2,3%	1,1%
<b>Alle huishoudens</b>	<b>0,7%</b>	<b>1,9%</b>	<b>1,2%</b>

\* De medianen in alle kolommen kunnen niet worden opgeteld, omdat het mediane huishouden kan verschillen